
Barak İskân Şiirlerinde ve Türkülerinde Osmanlıya Başkaldırı*

Behiye KÖKSEL**

Özet

Baraklar, Gaziantep'in Nizip, Oğuzeli, Kargamış ilçe ve köyleri ile şehir merkezinde dağılmış halde yaşamaktadırlar. Kargamış çevresinde Suriye sınırında yaygın bir yerleşime sahiptirler. Barak aşireti, Orta Asya'dan göçmüş olan bir Türkmen aşiretidir. 19. yy'a kadar göçer hayat yaşamışlar; 19. yy'da yerleşik hayata geçmişlerdir. Osmanlı döneminde birkaç defa zorunlu iskana ve göçe tabi tutulmuşlardır. Zorunlu olarak iskan edildikleri bölgelerden birisi de bugün Suriye sınırları içinde bulunan Rakka çevresidir. Bu göçler Baraklar için acı olmuştur. Baraklar bu göçlerle ilgili acılarını türkülerinde, şiirlerinde anlatmışlardır.

Halk türküleri resmî olmayan tarihtir. Savaşlar, göçler halka nasıl yansımıştır? Halk nasıl etkilenmiştir? Sözlü edebiyat bunları anlatır. Barak türküleri de göçün, iskanın acısını anlatmış, gizli bir dille de Osmanlı'dan şikayetçi olmuştur. Barak halk şairleri mesela Dedemoğlu, Kılıçoğlu, destan ve hikayelerinde göçlerin acısını anlatmışlardır. Bu durum sadece Baraklara özgü değildir. Yakın bir coğrafyada yaşamış olan ve Avşar aşiretinin Osmanlı ile anlaşmazlığını anlatan Dadaloğlu, Osmanlı'ya başkaldırının timsali olmuştur.

Halkbilimi halkın yaşayışıyla ilgilenir. Bizim de konuyu incelerken kaynağımız halkın ağzından dökülen şiirler, türküler ve ağıtlar, olmuştur. Baraklar ile Osmanlı ilişkisi sözlü kültür açısından incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Barak, sözlü kültür, halk şairleri

A Rebellion Against Ottoman in Barak Settlement Poems and Folk Songs

Abstract

Baraks have lived in Nizip, Oğuzeli, Kargamış villages and town in Gaziantep and the city center of Gaziantep dispersedly. They have settled extensively in Kargamış region near the Syrian border. Barak tribe is a Türkmen tribe which is migrated from Central Asia. They have lived as a migrant until the 19 century. They have compulsory migration and settlement in the Ottoman period. Rakka is a place within the Syrian borders is a place where they have compulsory settled. These migrations are painful for Barak. They have expressed their painful in their songs and poems.

Folk songs are an informal history. How wars and migrations are reflected to the public? How they are affected? Oral literature tells us these effects. The Barak folk songs have expressed the pain of the compulsory migration and settlement and they have complained from Ottoman with an implicit dialect.

Barak folk poets such as Dedemoğlu, Kılıçoğlu have described the pain of the migration. This situation is not only specific to Baraks. Dadaloğlu who is lived in a near place and described the conflict between Ottoman and Avşar tribe is a symbol of the rebellion to the Ottoman.

* 14-17/10/2015 tarihinde düzenlenen Uluslararası Osmanlı Araştırmaları (OSARK) Kongresinde sunulmuş, kongre kitabında yayınlanmamış olan sözlü bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

** Doc.Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Folklore is interested in living of the public. In this study our source are folk songs, poems and elegies. The relation between Baraks and Ottoman are examined in terms of oral culture.

Key words: Barak, oral culture, folk poets

Barak İskân Şiirlerinde ve Türkülerinde Osmanlıya Başkaldırı

Türküler, halkın yaşantısındaki savaş, seferberlik, göç, isyan gibi hadiseleri; aşk, sevda, hasret gibi ferdi konuları, halkın estetik anlayışına uygun söz ve ezgi bütünlüğü içerisinde dile getirir. Çok zengin bir tematik yapıya sahip olan türküler, toplumu topyekûn ilgilendiren siyasî ve sosyal içeriğiyle aynı zamanda yazılı ve resmî olmayan tarihtir. Söyleyeni belli bir sözlü şiir sanatı kolu olan âşık şiirleri de aynı tematik yapıyla karşımıza çıktığında tarihî bir vesika olma işlevini de taşır. Bu tarihî vesika oluş, resmî ve yazılı tarihten çok daha farklı bir bakış açısıyla karşımıza çıkar.

Osmanlı döneminde Gaziantep'in Barak yöresinde yaşamakta olan zorunlu göçe ve sürgüne maruz bırakılmış olan Barak Türkmenlerinin Osmanlı devlet yönetimi ile ilişkilerine sözlü kültür verileri ışığında bakacağız. Sözlü kültür yüz yüze iletişimle paylaşılan ve aktarılan kültürdür. Yazıdan önce başlamıştır, yazının kullanılmasından sonra da devam etmiştir, günümüzde de devam etmektedir. Sözlü kültür ile o bölge halkının başlangıçtan beri geliştirdiği değerler, sözlü edebiyat ürünleri, tecrübeler aktarılır. Toplumsal olaylar, siyasî gelişmeler, tarihî olaylar, göçler, seferberlikler, kıtlık, sel, deprem gibi felâketler halkın hafızasında bazen bir türkü, bazen bir efsane, bazen bir destan olarak yer alır. Sözlü kültür olaylara halkın bakış açısını yansıtır. Mesela halk şairleri nerdeyse tamamen devlet yönetimine uzak çevrelerde yetişmişler, önemli bir bölümü köy ve kasaba çevrelerinde yaşamış ve buldukları çevre halkının adeta tercümanı olmuşlardır. O çevrede yaşanan problemler, ıstıraplar şairlerin dilinde ifadesini bulmuştur. Kökeni ozan-baksı geleneğine dayanan âşıklara Anadolu'nun her köşesinde tesadüf edilmiş, özellikle 19. yüzyıldan itibaren de İstanbul'da teşkilatlanmış bir yapıda karşımıza çıkmışlardır. Fuat Köprülü'nün bildirdiğine göre İstanbul'un muhtelif yerlerinde âşıkların devam ettiği kahvehaneler kurulmuş olup bunların en meşhuru da Tavukpazarı'ndaki âşıklar kahvesidir.¹ Burada bir âşık kâhyasının tayin edildiğinden ve devlet tarafından maaş bağlandığından söz edilmektedir ki bu durum devletin âşıkları kontrol altında tutmak çabasını göstermektedir. Zira âşık şiiri yüzyıllarca klasik şairlerimiz tarafından küçümsenmiş, âşıkların şiirleri basit, âhenksiz, zevksiz olarak değerlendirilmiştir.

¹ Fuat Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, (Ankara: Millî Kültür Yay., 1962), 526-527

Halk Şiirinin Protesto İşlevi

Folklor metinleri yazıldıkları şart ve sebeplerden ayrı düşünülemez. Sözlü gelenekle gelen ve yayılan sözlü edebiyat verileri söylendiği ortamdan bağımsız düşünülemez. İşlevsel halk bilimi teorisinin öncülerinden William R. Bascom, folklor verilerin antropolojik bir görüşle yaklaşmış ve sosyal bağlama dikkat çekmiştir.² Bascom'un, folklorun hoşça vakit geçirme, eğlenme, eğlendirme, değerlere, toplumsal kurumlara destek verme, eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması ve toplumsal, kişisel baskılardan kurtulma şeklinde belirlediği işlevlere işlev teorisinde bazı eksiklikler olduğu söylenerek³ bir de protesto işlevi eklenmiştir. İlhan Başgöz, folklorun protesto işlevine dikkat çekmiştir.⁴ Barakların iskan ve göç hadiselerinin yaşanmış olduğu dönemde yaşamış olan Barak halk şairlerinin şiirleri ile konuyla ilgili türküler bugün de Barakların sözlü kültüründe mevcuttur. Barak'ta türkü geleneği ve âşıklık devam etmekte, Barak odalarında eskisi kadar geleneksel yapıda olmasa bile söylenmektedir. Bu metinlerde yer alan göç hikâyeleri Barakların sözlü tarihini canlandırmakta, o dönemlerin kahramanlarını yaşatmaktadır. Söylendiği dönem itibariyle bu ağıt, türkü ve destanlar Barakların yaşadıkları göçleri anlatırken, devlet tarafından emrolunan zorunlu göçe de geri planda bir tepki ve başkaldırı mevcuttur. Aslında mesele biraz da Barakların söz dinlemeyi sevmeyen ve vurdulu kırdılı bir yapıya sahip olmaları, devletin de onlara bir düzen vermeye çalışmasıdır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi halk türküleri ve âşıkların deyişleri olayları anlatırken pervasız olmuştur. Bu âşık şiirinin nerdeyse bütün yüzyıllarında böyle olmuştur. Hatta 20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde kimi âşıklar iyice siyasileşmiş, çeşitli siyasî görüşlerin savunuculuğunu ve devletle mücadeleyi dile getiren çok sayıda şiir söylemişlerdir. Zira zaten âşıklar büyük ölçüde kendilerini gerçeği söyleyen, toplumun dertlerini dile getiren bir görev yüklenmiş olarak görmektedirler.⁵ 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren âşık şiirinde kimi âşıkların âşık yerine halk ozanı ifadesini tercih etmelerinde de bu halka tercüman olma işlevini ön plana çıkarma yaklaşımı sezilmektedir.

Baraklar Hakkında

Baraklar Gaziantep civarında Nizip, İslahiye, Oğuzeli, Karkamış ilçelerinde ve köylerinde yaşamaktadırlar. Gaziantep yöresinde yaşayan Barak aşiretleri eski geleneksel

² William R. Bascom, "Folklorun Dört İşlevi", *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, ed. M.Öcal Oğuz, Selcan Gülçayır, (Ankara:Geleneksel Yayıncılık, 2010), 71-86

³ İlhan Başgöz, *Türkü*, (İstanbul:Pan Yayıncılık, 2008),143

⁴ İlhan Başgöz, "Halk Edebiyatı ve Folklor", *Folklor Yazıları*,(İstanbul:Adam Yayınları, 1986), 256

⁵ Behiye Köksel, *20. Yüzyıl Âşık Şiiri Geleneğinde Kadın Âşıklar*, (Ankara:Akçağ Yayınları, 2012), 53,54

yapısını ve kültürünü büyük ölçüde muhafaza etmektedirler. Barakların zengin bir sözlü kültürleri vardır. Yakın zamana kadar işlevsel olan, bugün de bazı köylerde muhafaza edilmeye çalışılan Barak odaları icracı, aktarıcı ve dinleyici- izleyicinin yüz yüze iletişim kurması ile gelişen ve kurumsallaşan sözlü kültürün yaşadığı, yaşatıldığı yerler olmuştur. Baraklar, geleneksel kültürlerine, eski aşiret geleneklerine o kadar bağlı kalmışlardır ki bugün de Gaziantep folkloru ile alâkalı çalışmaların önemli bir bölümü Baraklara ayrılmıştır.

Barakların Anadolu'ya geliş tarihleri hakkında çelişkili bilgiler mevcuttur. Bir görüşe göre Horasan bölgesinde yaşayan Baraklar, Akkoyunluların Osmanlılara yenildikleri Otlukbeli savaşıdan sonra İran ve Anadolu içlerine göç etmişlerdir. 16. yy başlarında Uruz Bey komutasında 87.000 veya 84.000 hane çadır halkı Anadolu'ya gelerek Yozgat ve Sivas civarlarına yerleşmişlerdir. Anadolu'ya geldiklerinde bölgede bulunan halk ve aşiretler ile anlaşamamışlar, Osmanlı'ya haklarında şikâyetler gitmiş ve 21 Aralık 1691 tarihli iskân fermannamesi ile daha güneye Urfa ile Rakka arasında kalan bölgeye yerleştirilmişlerdir. Kadızade Hüseyin Paşa ile başlayan ve Yusuf Paşa ile devam eden sürgün hareketi sırasında isyan eden oba beyleri idam edilmiş, başsız kalan obalar da büyük ölçüde dağılmışlardır.⁶ Barak âşıklarından Süleyman bu bozgunu şiirinde şöyle dile getirmiştir:

Yusuf Paşa tuğlu fermanlı vezir,
Saf tutmuş ordusu emrine hazır,
Bağlandı derbentler bulundu kusur,
Uyan Şahin Bey'im dön bak ardına.

Hoyrat girmiş aslanların yurduna,
Duman almış şu görünen dağları,
Zalim kırmış goncaları, gülleri,
İpe gitti hep obanın beyleri,
Uyan Şahin Bey'im dön bak ardına.

Rakka'dan Colap'a döküldük yola,
Kesilen kelleler gelmiyor dile,
Suçumuz ne idi sürüldük çöle,

⁶ http://www.barakturkmenleri.org/index.php?option=com_content&view=article&id=82:barak-tarihi-1500-1691&catid=36:barak-tarihi&Itemid=18 ziyaret: 13.10 2015

Uyan Şahin Bey'im dön bak ardına.⁷

İskânın acısı sadece alışılan yurtları bırakmak değil, serin ve sulak, yeşillik bölgelerden çöl iklimine sürülmekle artmaktadır. Sözlü tarih kaynaklarında 80.000 ya da 84.000 hane olarak göç eden göç halkı kimilerine göre 4.000'i abtallar, çalgıcılar olmak üzere aslında 80.000'dir.

Baraklarda bilhassa halk oyunları ve halk türküleri çok gelişmiştir. Barak ağzı türküler karakteristik bir yapı gösterir. Barak türkülerinde gördüğümüz temalar arasında ayrılık, hasret, gurbet, aşk, yiğitlik, kahramanlık ve iskân önemli bir yer tutar. İskân dışındaki temalar herhangi bir bölge ile farklı değildir. Ama iskân türküleri sadece Baraklara özgüdür diyebiliriz. Bunun sebebi de iskân türkülerinin Barakların hayatından doğmuş olması, yaşadıkları iskân hadiselerinin türkülerine yansımalarıdır. Sözlü kültür, özellikle efsaneler, türküler ve âşık şiirleri her ne kadar sözlü tarih niteliği taşısa da elbette tarih değildir. Nasıl ki Oğuz destanı, Ergenekon, Göç destanı gibi destanlarımızın tarihle alâkası olsa bile tarihî birer vesika olmadıkları gibi. Zaten bizim maksadımız da tarihî aydınlatacak vesika aramak değil, tarihî, siyasî, sosyal kimi hadiselerin halkın edebiyatındaki yansımalarını görmek ve göstermektir. Ve ilaveten halkın bakış açısını ve nasıl etkilendiğini ortaya koymaktır.

İncelediğimiz göç, kavga ve savaşı anlatan türküler ve âşık şiirleri hangi iskânı anlatmaktadır? Bu eserlerde anlatılan vatandan, yurttan kopma acısı Barakların eski yurtları olan Horasan'dan kopma mıdır, yoksa Halep, ya da Rakka gibi illere zorunlu olarak gönderilmelerinin acısı mıdır, tam olarak metinlerden çıkarmamız mümkün değildir. Ayrıca yiğitlik, kavga şiirleri aşiretlerin birbirleri ile olan kavgalarını mı, yoksa devletle kavgalarını mı anlatmaktadır? Bunu da kavga şiirlerinden tam olarak çıkarmak mümkün olmamaktadır, elimizdeki metin doğrudan doğruya iskânı anlatan bir metin değilse. Barak şairlerinin şiirlerinde kavga ve mücadele konusu çok yer alır, bunda herhalde onların çevresiyle iyi geçinemeyen ve kavgacı yönü ağır basan genetik kodlar taşıyan bir topluluk olmasının rolü büyüktür.

1928 yılında bu bölgeye gelen Cahit Tanyol, Barak ovasında yatmadığı köy odası, gezmediği köy kalmadığını, bilgi kaynağını, bu geziler ve bu geziler sırasında tanıdığı şifahi tarihçi olarak ifade ettiği İdris Ağa ve Alaman Ahmet adlı şahıslardan bilgiler almış olduğunu, aldığı bilgilere göre Barakların hayvancılıkla uğraştıklarını, göçer olduklarını, Urfa yakınında

⁷ http://www.barakturkmenleri.org/index.php?option=com_content&view=article&id=82:barak-tarihi-1500-1691&catid=36:barak-tarihi&Itemid=18

Ayniriz'de ve Rakka'da yerleştiklerini, Anadolu'ya Firuz Bey komutasında geldiklerini, daha sonra Firuz Bey'in Barak ovasını bırakarak İran'a geçtiğini, Rakka havalisi, Hama-Humus ve Halep'in bir kısmının Barak Türkmenlerinin yerleşim yerleri olduğunu belirtmektedir.⁸

Barak aşireti, Orta Asya'dan göçmüş olan bir Türkmen aşiretidir. 19. yy'a kadar göçer hayat yaşamışlar; 19. yy'da yerleşik hayata geçmişlerdir. Osmanlı döneminde birkaç defa zorunlu iskâna ve göçe tabi tutulmuşlardır. Zorunlu olarak iskân edildikleri bölgelerden birisi de bugün Suriye sınırları içinde bulunan Rakka çevresidir.

İskân Şiirleri

Sözlü tarih verileri Barakların Horasan'dan yola çıktıklarını, Erzurum, Yozgat, Kayseri, Maraş yolunu izlediklerini, Culap'a yerleştiklerini, burada aralarında ihtilaf çıktığını ve göçe başladıklarını da ifade etmektedir. TRT tarafından Barak ovası İkizce köyünde çekilmiş olan *Derin Kökler* belgesel programında kaynak kişiler bu göçü ve olayı iskân türküleriyle pekiştirerek aktarmaktadırlar:⁹

"Sana derim sana ey Abbas Paşa/Askerin sığmıyor dağ ile taş/Bir kılıç sallasam düşersin Muş'a/Muş'ta duramazsan düşersin Van'a." Bu dizelerde Abbas Paşa adlı bir paşa ile mücadelenin yaşandığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar adı geçen belgeselde kaynak kişi Abbas Paşa'nın Arap tarafından bir yiğit olduğunu tahmin yürüterek söylese de burada hükümet tarafından görevlendirilmiş olduğu paşa unvanından anlaşılmaktadır.

"Sabah namazında evler göç oldu/Çarhacılar birbirine düş oldu/İskân deresinde zor döğüş oldu." Dizeleri de iskânın zahmetini dile getiren çok sayıda türküden biridir.

Aslında bütün bir göç hikayesini Barak âşıklarının deyişlerinde bulmak mümkündür:

Deve, koyun çoktur insan kalaba,
Susuz hayvan inileşir çöllerde.

Dedemoğlu der ki aşkın bağından,
Aşırdılar bizi Yozgat dağından,
Anadolu Sivas şehri sağından,
Bizden sonra bir nam kalsın ellere.¹⁰

⁸ "Baraklar Üzerine Söyleşi", <http://www.turkmensitesi.com/baraklar.html>, ziyaret:30.09.2015, sa: 24.00

⁹ *Derin Kökler Programı*, TRT 4 erişim tarihi:3.10.2015

¹⁰ Mazlum Nusret Kılıçkiran, *Öyküleri ve Türküleriyle Kilis*, (Bornova:1973), 11

İskânın meşhur âşıklarından olan Dedemoğlu, yukarıya bir bölümünü aldığımız bu türküde yola nasıl çıktıklarını, kaç ev olduklarını, çölde hayvanlarının susuz kaldığını anlatır. Türküden iskân edilmiş oldukları anlaşılmaktadır. Yola çıktıklarında aşiretin başı Firuz Bey'dir:

"Toplandık aşiret geldik Culap'a,
Baş bend de Firuz Bey'in değil mi?"¹¹

Dedemoğlu ve Kılıncoğlu adlı âşıkların şiirleriyle süslenenek anlatılan göç hikâyesine göre Türkmen aşiretlerinin Osmanlı Devleti ile arası açılmıştır. Padişaha Türkmen oymaklarının emirlere uymadıkları ve çevrede talan yaptıkları, karışıklık çıkarıkları haberleri gelmesi üzerine padişah Yusuf Paşa'yı gönderir, Arabistan ile Gaziantep sınırı arasındaki Colap'a yerleşmelerini ferman eder. Dedemoğlu bu hikâyeyi anlatır. Aşiretlerin beyi bu göç sırasında Firuz Bey'dir.¹²

İskân, sadece Barak Türkmenleri için söz konusu olmamıştır. Güneydeki Türkmen aşiretlerinin sözlü tarihlerinde ve kültürlerinde hep iskândan bahis vardır. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Türkmenlerin yaşadığı bölgeleri dolaşan Ali Rıza Yalın, Kolaş aşiretinin yaşlılarından Ömer Ağa ile konuşması sırasında şöyle bir bilgiye yer verilir: "Kolaş aşireti vaktiyle Anadolu'da büyük bir aşiretmiş. Bu aşiret Horasan'dan gelmiş, buralarda pek çok yıllar vakit geçirmiş. Sultanlarla iyi geçinememiş, sonunda belirsiz ve sahipsiz adından başka bir şey kalmamış."¹³ Yalman, Ceyhan civarlarında yerleşmiş olan Karahacılı aşiretinin yerleşmek için hükümete başvurduğunu, onları Akif Paşa'nın yerleştirdiğini, yerleşmek istemeyenlerin de göçer hayata devam ettiğini belirtmektedir.¹⁴

Türkmen aşiretlerinin üzerine gönderilen bir başka paşa da Derviş Paşa'dır. Derviş Paşa'nın gönderilme sebebi kaynak kişilerin bilgilerine göre aşiretlerin birbirleri ile bitmeyen kavga ve çekişmeleridir. Derviş Paşa, Tecirli ve Ceritli obalarında düzeni sağlamış ve yaylaya çıkmalarını yasaklamıştır.¹⁵

¹¹ Cevdet Avcı, *Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Araştırması*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2015,41

¹² Kılıçkiran,11-12

¹³ Ali Rıza Yalman, *Cenup'ta Türkmen Oymakları*, (Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000), 15

¹⁴ A.g.e.,23

¹⁵ A.g.e.,347-351

Güney bölgesinde yetişen Türkmen aşiretlerinin yetiştirmiş olduğu en tanınmış saz şairlerinden birisi olan Dadaloğlu, Türk halk şiirinde protestonun en önemli örneğidir, diyebiliriz. Osmanlı ile ihtilafı olan Avşar aşiretinin sözcüsü olmuş ve şiirlerinde Avşar aşiretinin başkaldırısını dile getirmiştir. Yalman, Dadaloğlu için siyasî inançları bakımından Osmanlıya karşı olduğunu, Osmanlı hükümetinin idare ve icraatından zaten bütün Türkmenlerin rahatsız olduğunu belirtir.¹⁶ Dadaloğlu'nun şu şiirini örnek gösterir:

İlgınca, sılınca görünen dağlar
Yoksa Türkmen ili başın boran mı?
Deli gönül kaynayıp da coşunca,
Hey ağalar coşacağım güman mı?

...

Aşağıda akça kuğum ötünce,
Katar başım mayalarım sökünce,
Şah'tan ferman Türkmen eli göçünce,
Daha da hey Osmanlıya aman mı?

Dadaloğlu türküleri, Barak Türkmenleri arasında da söylenir. Yalman, Gaziantep'in Nizip ilçesi ile Suriye sınırları içinde Kilis'in 1 saat güneyinde bulunan bir köyde Dadaloğlu türkülerini kaydettiğini belirtmektedir.¹⁷

İskâna tabi tutulma, alıştığı düzeni bırakma, geride kalan yaylaya, ovaya duyulan özlem ve ayrılıktan doğan hüznün şiirlerde gizli bir sitemle karışık olarak kendini gösterir: İstanbul'dan ferman gelmiş nideyim,

Göç çekip de meratibe gideyim,
Yaylam seni kime emanet edeyim,
Ben gidiyom telli yaylam kal kalan.

...

İlbeyoğlu kestirmiyor gümanı,
Ala gözden gelir yürek dumanı,
Ardı bozlak önü yaylak çimanı
Ben gidiyom telli yaylam kal kalan.¹⁸

¹⁶ A.g.e.,65

¹⁷ A.g.e.,67-69

¹⁸ A.g.e., 286

Barak bölgesindeki Beydili aşiretinin seksen bin çadırla Horasan'dan yola çıkışını, iskân edilişlerini, üzerlerine Yusuf Paşa'nın gönderildiğini yöre âşıklarından Daşbaşoğlu şöyle dile getirmektedir:

Seksen bin hana da iskan olundu,
Nice kara günler gördü Beydili,
Yusuf Paşa üstümüze varanda,
Göç ilen düşmana vardı Beydili.

...

İmdada gelmiyor Çarkevi Irak,
Kara günlerde koç yiğit gerek
Koç erlik erledi Bayındır Barak
Tay'ı Muveli'yi sürdü Beydili.¹⁹

Barak iskân şairlerinden en meşhurları ve elimizde en fazla şiirleri bulunanları Dedemoğlu ve Kılıçoğlu'dur. Onların yanı sıra Taşdemir, Kul Hüseyin ve Taşbaşoğlu'nun da iskânla ilgili şiirleri mevcuttur. İskan türküleri çoğunlukla Horasan'dan kalkıp göç etmenin acısını anlatır, aşağıya bir bölümünü aldığımız bu konuda söylenmiş olan türkünün Ağcaköylü Silo adlı bir kişiden dinlendiği ve kaynak kişinin türkünün Kul Hüseyin'e ait olduğunu belirttiği anlaşılmaktadır.²⁰

"Horasan'dan kalktık eyledik sökün,
Yüklettik yükümüz dertle gam bütün."

Bu bölgedeki Türkmenlerin ilişkilerine ve düzenlerine hükümetin karışması kimi zaman da aralarındaki ihtilaflar sebebiyle birbirlerini şikayet etmelerinden dolayıdır. Bunun örneklerinden birini İlbeyli Türkmenlerinde görmekteyiz. İlbeylilerden Yusuf Bey'in yeğen Bey adlı oğlu diğer bir Türkmen aşiretinden Ağca Kuğu adlı bir kıza tutulur ve onu zorla alır. Kızın aşireti bu durumu hazmedemeyerek hükümetle birlik olarak İlbeylilerin üzerine yürür. Cihan Ali adlı âşık deyişinde bu konya şöyle deşinir:

¹⁹ <http://www.sevilensarkisozleri.com/gaziantep-yoresi-turkuleri-bir-haber-geldi-de-koca-duraktan-sarki-sozleri-53848.aspx#sthash.MyyfynQ4.dpuf>

²⁰ Ömer Özbaş, *İlbeyli Türkmenleri Arasında*, (Gaziantep:Gaziantep Halkevi Yayınları, 1939), 40

"Bizim ilde bir Osmanlı zuhretti/ Er olanlar kendi korksun başından/ Yeğen Bey'im İlbeyli'nin gülüdür/Ona sual edin bülbül kuşundan."²¹

Şu şiir de iskan için görevlendirilen Osmanlı paşası Yusuf Bey'den söz etmektedir. Şiirde 80 000 evle göçe edildiği bilgisi de mevcuttur:

"Kadıoğlu Yusuf Paşa gelende,
Yala dünya benşim derdi Beydili.
Seksen bin evle iskân olanda,
Tayı, Muvali'yi kırdı Beydili."

Şu dörtlük de Osmanlının tavrı ve Osmanlıya bakış hakkında fikir vermektedir:

"Firuz Bey'den Muslu Bey'e bir selam,
Gelin bu ellerden göçelim dedi.
Al-i Osman oğluna karşı durulmaz,
Vakitlice arayı açalım dedi."²²

Sonuç

Sonuç olarak Barak Türkmenlerinin Güney bölgesindeki diğer Türkmen aşiretleri gibi Osmanlı yönetimi ile ilişkileri düzenli olmamış, çoğunlukla ihtilaflar yaşanmıştır. Bu düzensiz ilişkilerin sebepleri şöyle sıralanabilir:

Horasan'dan göç yollarını takip ederek gelen bu Türkmen aşiretleri alışkın oldukları göçer hayatı sürdürmek istemişlerdir. Oysa Anadolu topraklarında Türklerin yaşantısı yerleşik olmuştur. Aşiretler bu düzene alışmak istememişlerdir.

Türkmen aşiretleri çoğunlukla kurallara karşı çıkan bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu aşiretlerin yapısında kavga ve başkaldırı vardır. Aşiretler birbirleri ile de hep kavgalı olmuşlar, bu kavgaları da devlet yatıştırmak durumunda kalmıştır.

Gerek âşıkların şiirleri, gerekse halk türküleri olayları çekinmeden, cesaretle anlatmışlar, halkın bakış açısını dile getirmişlerdir. Oysa klasik edebiyat mensupları çok büyük oranda

²¹ Ömer Özbaş, *İlbeyli Türkmenleri Arasında*, (Gaziantep:Gaziantep Halkevi Yayınları, 1939), 24-25

²² *Tarihi ve Kültürüyle Barak Karkamış*, Karkamış Kaymakamlığı Yayınları, 2006, 20-21

sarayın icraatlarına eleştirel yaklaşmamışlar, sultanlar ile dostluk içinde olmuşlar ve yazdıkları kasidelere verilen bağışlarla yaşamışlardır.

İncelediğimiz sözlü kaynaklar, bölge âşıklarının şiirleri Osmanlı'nın başka bazı topraklarındaki Türkmen aşiretleri gibi Baraklar ile Osmanlı yönetimi arasında da iskândan kaynaklanan olumsuz ilişkiler olduğunu göstermektedir. Halk şiirinin beşinci işlevi olarak kabul edilen protesto işlevi göç ve iskânla ilgili tarihsel gerçeklere bağlı olarak Barak bölgesine ait türkü ve deyişlerde dikkate değer bir biçimde kendini göstermektedir. Barakların bugün de Barak odaları başta olmak üzere çeşitli icra mekânlarında bu deyişler söylenmektedir. Baraklar bu şekilde eski hâtıralarını, göç hikâyelerini yaşatmaktadırlar. Canlı tutulan bu hâtıralar, yaşanan ortak tarihî olaylar aşiretin aidiyet duygusunu pekiştirmektedir.

Kaynakça

Araştırma İnceleme Eserler

Avcı, Cevdet, *Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Araştırması*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Adana: 2015.

Başgöz, İlhan, *Folklor Yazıları*, (İstanbul: Adam Yayınları, 1986).

Başgöz, İlhan, *Türkü*, (İstanbul: Pan Yayıncılık, 1986).

Kılıçkiran, Mazlum Nusret, *Öyküleri ve Türküleriyle Kilis*, (Bornova:1973).

Köprülü, Fuat, *Türk Saz Şairleri*, (Ankara: Milli Kültür Yayınları, 1962).

Köksel, Behiye, *20. Yüzyıl Aşık Şiiri Geleneğinde Kadın Aşıklar*, (Ankara:Akçağ Yayınları, 2012).

Özbaş, Ömer, *İlbeyli Türkmenleri Arasında*, (Gaziantep:Gaziantep Halkevi Yayınları, 1939).

Tarihi ve Kültürüyle Barak Karkamış, Karkamış Kaymakamlığı Yayınları, 2006

Yalman, Ali Rıza, *Cenup'ta Türkmen Oymakları*, (Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000).

İnternet siteleri

"Baraklar Üzerine Söyleşi", <http://www.turkmentsitesi.com/baraklar.html>, ziyaret:30.09.2015

Derin Kökler Programı, TRT 4 erişim tarihi:3.10.2015

http://www.barakturkmenleri.org/index.php?option=com_content&view=article&id=82:barak-tarihi-1500-1691&catid=36:barak-tarihi&Itemid=18 erişim tarihi: 13.10 2015

<http://www.sevilensarkisozleri.com/gaziantep-yoresi-turkuleri-bir-haber-geldi-de-koca-duraktan-sarki-sozleri-53848.aspx#sthash.MyyfynQ4.dpuf>, erişim:4.10.2015

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7419>,

ziyaret:10. 9 .2015
